

УДК 342.5(477)"1917/1920"

DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2026.94.1.4>

ПРАВОВИЙ СТАТУС ВИЩИХ ОРГАНІВ СУДОВОЇ ВЛАДИ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ ТА УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ (ЛИСТОПАД 1917 Р. – КІНЕЦЬ 1920 Р.): ІСТОРИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ

Дзейко Ж. О.,
*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри теорії та історії права та держави
Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
ORCID: 0000-0002-2644-8474
E-mail: Dzeiko@ukr.net*

Дзейко Ж. О. Правовий статус вищих органів судової влади Української Народної Республіки та Української Держави (листопад 1917 р. – кінець 1920 р.): історико-правові аспекти.

У статті аналізується правовий статус вищих органів судової влади Української Народної Республіки (далі – УНР) періоду Української Центральної Ради, Української Держави та УНР періоду Директорії (листопад 1917 р. – кінець 1920 р.).

Встановлено, що після проголошення УНР судову діяльність продовжували здійснювали судові установи, які функціонували на її території до 7 листопада 1917 р., але з цієї дати вони визначалися як органи влади УНР. Доведено, що правовий статус вищого органу судової влади УНР періоду Української Центральної Ради – Генерального Суду ґрунтувався на Законі УНР від 2 грудня 1917 р. «Про утворення Генерального Суду». Виявлено, що відповідно до цього Закону, Генеральному Суду були надані функції Урядового Сенату в судових справах і в справах нагляду над судовими установами та особами судового відомства. З'ясовано, що 5 квітня 1918 р. було внесено зміни до цього Закону, відповідно до яких Генеральному Суду було надано всі функції, належні до цього Урядовому Сенату, а також тимчасово – функції Головного Військового Суду. Показано, що основними напрямками діяльності Генерального Суду були: установчі, нормотворчі, судові.

Доведено, що в Українській Державі, відповідно до «Законів про тимчасовий державний устрій України» від 29 квітня 1918 р., вищою судовою владою був Генеральний Суд Української Держави, якому було надано судові та адміністративні повноваження. З'ясовано, що відповідно до Закону «Про зміну арт. 1-го закону від 2 грудня 1917 року про Генеральний Суд» від 2 червня 1918 р., основними функціями вищого судового органу були всі функції, належні Урядовому Сенату та касаційні функції Головного Військового Суду. Доведено, що правовий статус вищого органу судової влади було детально закріплено в Законі «Про утворення Державного Сенату» від 8 липня 1918 р. З'ясовано, що відповідно до цього Закону, основними функціями Державного Сенату, який було створено натомість Генерального Суду, визначалися судові та адміністративні. Державному Сенату були надані права та обов'язки Урядового Сенату та деякі інші повноваження у військовій сфері. Наголошено, що Державний Сенат здійснював установчі, судові та адміністративні функції.

З'ясовано, що після створення УНР періоду Директорії вищу судову владу здійснював Державний Сенат. У статті проаналізовано ухвалений Радою Народних Міністрів та затверджений Директорією Закон «Про скасування закону бувшого гетьманського уряду від 8 липня 1918 р. відносно «утворення Державного Сенату», про відновлення діяльності Генерального Суду під назвою «Надвищий Суд УНР»...» від 2 січня 1919 р. Доведено, що цим Законом до компетенції вищого судового органу суттєвих змін, порівняно з періодом Української Центральної Ради, внесено не було, хоча механізми держав УНР періоду Директорії та УНР періоду Української Центральної Ради суттєво відрізнялися. Зазначено, що в цілому Надвищий Суд УНР здійснював установчі, судові та адміністративні повноваження.

Автор, підсумовуючи робить висновок, що вищі органи судової влади УНР та Української Держави перебували у процесі становлення.

Ключові слова: Українська Народна Республіка періоду Української Центральної Ради, Українська Держава, Українська Народна Республіка періоду Директорії, вищі органи судової влади, правовий статус вищих органів судової влади.

Dzeiko Zh. O. Legal status of the highest judicial authorities of the Ukrainian People's Republic and the Ukrainian State (November 1917 – end of 1920): historical and legal aspects.

The article analyzes the legal status of the highest judicial authorities of the Ukrainian People's Republic (hereinafter – UNR) of the period of the Ukrainian Central Rada, the Ukrainian State and the UNR of the Directory period (November 1917 – the end of 1920).

It was established that after the proclamation of the Ukrainian People's Republic, judicial activities continued to be carried out by judicial institutions that functioned on its territory until November 7, 1917, but from that date they were defined as the authorities of the Ukrainian People's Republic. It has been proven that the legal status of the highest body of judicial power of the Ukrainian People's Republic during the period of the Ukrainian Central Rada – the General Court was based on the Law of the Ukrainian People's Republic of December 2, 1917. «About the formation of the General Court». It was found that in accordance with this Law, the General Court was given the functions of the Government Senate in court cases and in matters of supervision over judicial institutions and persons of the judicial department. It was found that on April 5, 1918, this Law was amended, according to which the General Court was given all the functions belonging to this Government Senate, as well as temporarily – the functions of the Main Military Court. It is shown that the main areas of activity of the General Court were: constituent, rule-making, judicial.

It has been proven that in the Ukrainian State, in accordance with the «Laws on the Provisional State System of Ukraine» of April 29, 1918, the highest judicial power was the General Court of the Ukrainian State, which was granted judicial and administrative powers. It is found that according to the Law «On the Change of Art. 1st Law of December 2, 1917 on the General Court» of June 2, 1918, the main functions of the higher judicial body were all functions belonging to the Government Senate and the cassation functions of the Main Military Court. It has been proven that the legal status of the highest body of judicial power was enshrined in detail in the Law «On the Formation of the State Senate» of July 8, 1918. It was found that according to this Law, the main functions of the State Senate, which was created instead of the General Court, were determined by judicial and administrative functions. The State Senate was given the rights and duties of the Government Senate and some other powers in the military sphere. It was emphasized that the State Senate performed constituent, judicial and administrative functions.

It was found that after the creation of the UNR during the Directory period, the highest judicial power was exercised by the State Senate. The article analyzes the Law «adopted by the Council of People's Ministers and approved by the Directory On the repeal of the law of the former hetman government of July 8, 1918 regarding the «formation of the State Senate», on the restoration of the activity of the General Court under the name «Supreme Court of the Ukrainian People's Republic of Ukraine...» dated January 2, 1919. It has been proven that this Law did not make significant changes to the competence of the higher judicial body, compared to the period of the Ukrainian Central Rada, although the mechanisms of the states of the Ukrainian People's Republic during the period of the Directory and the Ukrainian People's Republic during the period of the Ukrainian Central Rada differed significantly. It is noted that, in general, the Supreme Court of the Ukrainian People's Republic exercised constituent, judicial and administrative powers.

The author, summing up, concludes that the highest bodies of judicial power of the Ukrainian People's Republic and the Ukrainian State were in the process of formation.

Key words: Ukrainian People's Republic of the period of the Ukrainian Central Rada, Ukrainian State, Ukrainian People's Republic of the period of the Directory, higher bodies of judicial power, legal status of higher bodies of judicial power.

Постановка проблеми. Нинішній етап становлення України потребує розроблення та практичної реалізації наукового аргументованих та вивірених державотворчою та правотворчою практикою напрямів її подальшого розвитку, що базуються на вітчизняному історичному досвіді державотворення та правотворення. Дослідження правового статусу вищих органів судової влади УНР періоду Україн-

ської Центральної Ради, Української Держави та УНР періоду Директорії дає можливість висвітлити надбання та віднайти помилки щодо побудови нормативно-правових баз, спрямованих регулювати правовий статус, організацію та діяльність вищих органів судової влади. У зв'язку із цим, історико-правове дослідження правового статусу вищих органів судової влади УНР та Української Держави (листопад 1917 р. – кінець 1920 р.) є актуальним у сучасний період становлення судової системи України. Автор залишає поза межами роботи відповідну проблематику Західноукраїнської Народної Республіки, яка є предметом самостійних наукових досліджень.

Мета дослідження. Метою дослідження є висвітлення історико-правових аспектів правового статусу вищих органів судової влади УНР періоду Української Центральної Ради, Української Держави та УНР періоду Директорії (листопад 1917 р. – кінець 1920 р.).

Стан опрацювання проблеми. Становлення державотворчих та правотворчих процесів за часів УНР періоду Української Центральної Ради, Українська Держави, УНР періоду Директорії великою мірою досліджено науковцями. Серед низки праць можна відмітити роботи вчених та політичних діячів, які працювали над цими проблемами у 1920-1930-ті роки – В. Винниченка, С. Дністрянського, Л. Мишуги, Гр. Нашого, П. Христюка, М. Шаповала, С. Шелухина, А. Яковліва, в 1960-ті рр. – М. Стахіва, а також сучасних вчених – І. Й. Бойка, О. Й. Вовка, Ю. Є. Вовка, Ю. О. Даниленка, Ж. О. Дзейко, В. А. Довбні, Н. В. Єфремової, П. П. Захарченка, А. С. Захарчука, А. Ю. Іванової, О. Л. Копиленка, А. В. Красницького, О. Б. Кудлай, В. С. Кульчицького, І. М. Лебедєвої, А. В. Макаручука, О. М. Мироненка, М. І. Мірошниченко, В. В. Павленко, Т. О. Подковенко, Б. Й. Тищика, І. Б. Усенка, В. А. Чеховича, М. В. Чубатой (М. В. Капелюшної) та інших. Втім історико-правові аспекти правового статусу вищих органів судової влади УНР періоду Української Центральної Ради, Української Держави, УНР періоду Директорії (листопад 1917 р. – кінець 1920 р.) потребують наукового опрацювання в контексті подальшої конкретизації їх правових статусів.

Основні результати дослідження. Після проголошення УНР у [Ш] Універсалі Української Центральної Ради судову діяльність продовжували здійснювали судові установи, які функціонували на її території до 7 листопада 1917 р., але з цієї дати вони визначалися як органи влади УНР [1, с. 1; 2, с. 2]. 10 листопада 1917 р. була прийнята постанова Малої Ради «Про творення суду іменем УНР» [3, к. 36; 4, с. 2].

2 грудня 1917 р. Мала Рада ухвалила Закон «Про утворення Генерального Суду» [5, с. 2-3]. 17 грудня 1917 р. ухвалено Закон «Про заведення Апеляційних судів», який передбачав створення Апеляційних Судів натомість Судових Палат [6, с. 1]. 23 грудня 1917 р. – Закон «Про умови обсадження і порядок обрання Суддів Генерального і Апеляційних Судів» [7, с. 2]. Правовий статус органів судової влади УНР, у тому числі й вищого органу судової влади, ґрунтувався на названих законах.

Згідно Закону «Про утворення Генерального Суду», Генеральний Суд визнавався тимчасовим органом державної влади. Цьому державному органу належало виконувати «на цій території України всі функції, належні досі Урядовому Сенату в справах судових і в справах нагляду над судовими установами і особами судового відомства..., функції Головного Військово-Морського Суду щодо справ, вирішених на території України» (але фактично – на частині української території). Організаційна структура вищого судового органу була такою: він складався «з трьох департаментів – цивільного, карного і адміністративного»; визначався як колегіальний орган. Складовою частиною Генерального Суду була прокуратура на чолі із Старшим прокурором (призначався Секретарем судових справ, який мав також затверджувати Регламент роботи прокуратури Генерального Суду). Регламент роботи Генерального Суду повинен створювати сам Генеральний Суд та затверджуватися Українською Центральною Радою [5, с. 2-3]. Вибори Генеральних Суддів мали здійснюватися Українською Центральною Радою на підставі списку кандидатів, складеного Генеральним Секретарем Судових Справ [5, с. 2-3; 7, с. 2]. Перший склад суддів Генерального Суду був обраний 2 січня 1918 р. [8, с. 1], другий – 2 квітня 1918 р. на зборах Малої Ради [9, с. 1].

Прийняття 9 (22) січня 1918 р. на сесії Української Центральної Ради [IV-го] Універсалу ознаменувало офіційне проголошення незалежної УНР. Його прийняття було значним кроком вперед у становленні органів державної влади УНР, сприяло подальшому становленню державного механізму УНР, зокрема системи органів судової влади.

Наявні недоліки у визначенні правового статусу вищого органу судової влади УНР у Законі «Про утворення Генерального Суду» дещо негативно вплинули на процес його діяльності. Так, арт. 1-м

Закону «Про утворення Генерального Суду» від 2 грудня 1917 р. цьому суду надані всі функції Урядового Сенату, втім лише «в справах судових і в справах нагляду над судовими установами і особами судового відомства» [5, с. 2-3]. Разом з тим, не були утворені інститути, які б здійснювали всі інші справи, що належали Урядовому Сенату, наприклад, справи опіки, різноманітні справи з фінансових питань, справи про визнання недієздатними, затвердження мирових суддів тощо.

І саме тому Генеральному Суду були надані всі функції Урядового Сенату: 5 квітня 1918 р. Мала Рада «на зміну ст. 1 закону 2 грудня 1917 року про утворення Генерального Суду ухвалила: зміст ст. 1 закону 2 грудня 1917 року про утворення Генерального Суду викласти так: «1) Генеральний Суд складається з 3 Департаментів – Цивільного, Карного і Адміністративного і виконує на цілій території України всі функції, належні досі Урядовому Сенату, також тимчасово, до розв'язання питання про скасування всіх особливих судів, виконує функції Головного Військового Суду щодо справ вирішених на території України» [10, арк. 107 зв.].

Діяльність Генерального Суду базувалася на вищеназваних правових актах і виявлялася у вирішенні організаційних питань своєї роботи та у виданні «постанов, які виносяться по справам у розпорядчих та судових засіданнях Генерального Суду», «розпоряджень по справам Порядкуючих Суддів» [11, арк. 8], постановах департаментів Генерального Суду, постановах його Загальних Зборів тощо.

Становленню судової системи УНР сприяло те, що 2 січня 1918 р. на зборах Малої Ради були обрані Судді Київського Апеляційного Суду [12, с. 1]; а 24 березня 1918 р. на зборах Малої Ради була прийнята постанова «Про штати апеляційного суду» [13, с. 1-2]. В УНР продовжували функціонувати також окружні суди, з'їзди мирових суддів, мирові судді. До судової системи УНР були введені військові суди згідно «Наказу про Військові Суду» Міністра Військових Справ від 23 квітня 1918 р. № 103 [14, с. 2].

Загалом, в УНР в кінці 1917 р. – на початку 1918 р. лише почав складатися поділ владних функцій між Українською Центральною Радою, урядом, а також Генеральним Судом. До юридичних засобів обмеження прав одних вищих органів державної влади УНР іншими можна віднести те, що члени Генерального Суду повинні були затверджуватися Українською Центральною Радою (її сесіями чи зборами Малої Ради) за «внесенням» уряду. Сфери їх діяльності не були чітко розмежовані, а сама судова система перебувала у процесі становлення.

У перші часи після проголошення **Української Держави** 29 квітня 1918 р. вища судова влада здійснювалася тим самим державним інститутом, що й за часів УНР, але тепер він визнавався як складова ланка державного механізму Української Держави – це Генеральний Суд Української Держави (але склад Суддів був змінений [15, с. 1]). Установчі повноваження щодо створення вищого органу судової влади мав Гетьман.

Згідно з «Законами про тимчасовий державний устрій України» від 29 квітня 1918 р., названий державний орган визначався як «охоронець і захисник закону та Вищий суд України в справах судових та адміністративних» [16, с. 1-2]. 13 травня 1918 р. був прийнятий Закон «Про титул, іменем якого твориться суд на Україні», де визначалося, що «суд на Україні твориться іменем закону Української Держави» [17, с. 1]. Закон від 2 червня 1918 р. «Про зміну арт.1-го закону від 2 грудня 1917 року про Генеральний Суд» так визначив основні функції вищого судового органу: він повинен виконувати «на цілій території України всі функції, належні до утворення його, Урядовому Сенату, а також касаційні функції Головного Військового Суду, якщо їх не змінено іншими законами Української Держави» [18, с. 2].

8 липня 1918 р. було прийнято Закон «Про утворення Державного Сенату», на підставі якого був сформований названий орган (натомість Генерального Суду Української Держави). Згідно розділу II цього Закону, компетенція Державного Сенату тимчасово визначалася «Установою Російського Урядового Сенату», «Установою Судових Установ», «Статутами Кримінального і Цивільного Судочинства» та іншими щодо цього законами, оскільки їх не скасовано вже виданими і нині не скасовано законами Української Держави» та положеннями, що містяться в цьому Законі.

Організаційна структура Державного Сенату визначалася така: Генеральні Суду (Адміністративний, Цивільний та Карний); Загальне Зібрання Сенату; Загальне Зібрання всіх Генеральних Суддів, Загальне Зібрання Цивільного і Карного Генеральних Суддів; сполучена Присутність всіх Генеральних Суддів; Сполучена Присутність Адміністративного та Цивільного Генеральних Суддів; Сполучена Присутність Адміністративного та Карного Генеральних Суддів; Вища Дисциплінарна Присутність.

Що стосується компетенції вищого судового органу, то Закон «Про утворення Державного Сенату» наділяв цей орган судовими та адміністративними повноваженнями. Згідно названого Закону, Державному Сенату були надані права і обов'язки Урядового Сенату. Крім того, до компетенції Державного Сенату, зокрема Карного Генерального Суду, були віднесені «справи, що належали до Російського Головного Військового Суду і Головного Військово-Морського Суду» [19, с. 1-2].

Згідно Закону «Про утворення Державного Сенату», призначення Президента Державного Сенату і Сенаторів Загального Зібрання мало здійснюватися «наказами Гетьмана, після попередньої ухвали кандидата Радою Міністрів». Президент Державного Сенату або його Представник зобов'язувалися законом, разом з Міністром Юстиції, робити Гетьману доповіді, а також подавати йому звіти про діяльність Сенату. За посадові злочини Сенатори мали притягуватися до судової відповідальності згідно постанов Ради Міністрів, затверджених Гетьманом. Умовами звільнення з посади або позбавлення звання Сенатора визнавалася неправомірна поведінка Сенаторів. Завершуючи розгляд правового статусу Державного Сенату, слід зазначити, що Закон «Про утворення Державного Сенату» від 8 липня 1918 р. [19, с. 1-2] досить чітко його закріпив.

Вибори «Президента Державного Сенату і Першоприсутніх Генеральних Судів Державного Сенату» відбулися 30 липня 1918 р. на засіданні Ради Міністрів та список кандидатів був поданий на затвердження Гетьману [20, с. 94]. Діяльність Державного Сенату ґрунтувалася на названих нормативно-правових актах. У перші часи після створення діяльність вищого органу судової влади великою мірою мала організаційний характер, але, взагалі, Державний Сенат здійснював судові та адміністративні функції [21, арк. 2; 22, арк. 4; 23, арк. 100-116 зв.].

Зміни у судовій системі були зумовлені також Законом «Про Судові Палати й Апеляційні Суди» від 8 липня 1918 р., на підставі якого був скасований Київський Апеляційний Суд та відновлені Судові Палати, які існували за часів царизму, але з дещо зміненою компетенцією [24, с. 2]. На підставі закону «Про організацію військово-судових інституцій та їх компетенцію» від 21 червня 1918 р. до судової системи Української Держави були введені військові суди [25, с. 1].

З початку створення **УНР періоду Директорії** 14 грудня 1918 р. вищу судову владу продовжував здійснювати Державний Сенат, але «суд на території УНР провадився іменем УНР», згідно «ухвали» Директорії УНР від 1 грудня 1918 р. [26, с. 1].

2 січня 1919 р. Директорією був затверджений ухвалений Радою Народних Міністрів Закон «Про скасування закону бувшого гетьманського уряду від 8 липня 1918 р. відносно «утворення Державного Сенату», про відновлення діяльності Генерального Суду, під назвою «Надвищий Суд УНР», на підставі закону Центральної Ради від 2 грудня 1917 р., про скасування призначень на посади в Державному Сенаті та про призначення первісного складу Надвищого Суду УНР» [27, с. 17-18]. Названим законом не було внесено суттєвих змін до компетенції вищого судового органу УНР періоду Директорії порівняно з періодом Української Центральної Ради. Надвищий Суд УНР повинен діяти на підставі закону УНР, прийнятого Українською Центральною Радою 2 грудня 1917 р. «Про утворення Генерального Суду» та Закону Української Держави від 2 червня 1918 р. «Про зміну арт. 1-го закону від 2 грудня 1917 року про Генеральний Суд». Установчі функції щодо вищого судового органу УНР мали здійснювати Директорія і уряд: склад суддів Надвищого Суду УНР повинен поповнюватись за рахунок обраних Директорією на внесення Ради Народних Міністрів кандидатів на посади суддів. Цим Законом визначалася така побудова вищого судового органу: «Надвищий Суд УНР» складається з трьох Департаментів: Цивільного, Карного і Адміністративного». Як і в періоді Української Центральної Ради та Української Держави, при вищому судовому органі УНР періоду Директорії утворювалася прокуратура. Надвищий Суд УНР наділявся компетенцією виконувати «на цілій території України всі функції, які перед утворенням Генерального Суду належали російському «Урядовому Сенату», а також касаційні функції Головного Військового Суду, якщо їх не змінено іншими законами України» [27, с. 17-18], тобто, як і Урядовий Сенат, Надвищий Суд УНР наділявся судовими та адміністративними повноваженнями.

Таким чином, до компетенції вищого судового органу суттєвих змін, порівняно з періодом Української Центральної Ради, внесено не було, хоча це було необхідним: механізм держави періоду Директорії суттєво відрізнявся від державного механізму УНР періоду Української Центральної Ради. І тому компетенція вищого судового органу, як складової ланки державного механізму, мала бути улагоджена з компетенцією інших його ланок.

Штати вищого судового органу УНР були ухвалені Радою Народних Міністрів та затверджені Директорією 9 січня 1919 р. постановою «Про штати Надвищого Суду УНР» [28, с. 29-30].

Зміни у системі судових органів, вищою інстанцією для яких був Надвищий Суд УНР, були зумовлені прийняттям 24 січня 1919 р. Закону «Про скасування закону бувшого гетьманського уряду від 8 липня 1918 р. «про судові Палати й Апеляційні Суди», про утворення Харківського та Одеського Апеляційних Судів і відновлення Київського Апеляційного Суду, про увільнення з посад в Судових Палатах та про затвердження штатів Київського Апеляційного Суду», яким були скасовані Київська, Харківська та Одеська Судові Палати, а натомість були створені Харківський та Одеський та відновлений Київський Апеляційний Суди [29, с. 55].

Крім Апеляційних судів, в УНР функціонували такі судові органи: окружні суди, з'їзди мирових суддів та мирові судді. Закон від 26 січня 1919 р. «Про надзвичайні військові суди» скасовував військово-польові суди, а також передбачав «під час оголошення місцевості на військовому стані або на стані облоги засновувати в мірі потреби надзвичайні військові суди» [30, с. 58-60]. Також Закон від 21 квітня 1920 р. «Про деякі зміни і доповнення закону 21 червня 1918 р. про організацію військових судових інституцій та їх компетенцію і закону 30 травня 1918 р. про підсудність військовим судам, та про скасування законів 8 листопада 1918 р. і 6 жовтня 1919 р.» вносив зміни в організацію військових судових інституцій [31, арк. 1-1 зв.]. Закон від 7 червня 1920 р. «Про відновлення діяльності Головної Військової Судової Управи і про встановлення її штату» передбачав відновлення діяльності Головної Військової Судової Управи [32, арк. 1-3]. Загалом, особливості правового статусу вищих державних органів УНР періоду Директорії, у тому числі судових, були викликані і протидією її противників (зокрема з боку Радянської Росії та Радянської України, Речі Посполитої Польської, наступом Денікіна тощо).

Висновки. Історико-правове дослідження правового статусу вищих органів судової влади УНР періоду Української Центральної Ради, Української Держави та УНР періоду Директорії (листопад 1917 р. – кінець 1920 р.) надало можливість зробити наступні висновки.

Правовий статус вищого органу судової влади УНР періоду Української Центральної Ради – Генерального Суду ґрунтувався на Законі УНР від 2 грудня 1917 р. «Про утворення Генерального Суду». Відповідно до цього Закону, Генеральному Суду були надані функції Урядового Сенату в судових справах і в справах нагляду над судовими установами та особами судового відомства. Недоліком у визначенні компетенції вищого органу судової влади УНР була неврегульованість усіх інших повноважень, що належали Урядовому Сенату (справи опіки, фінансових питань, визнання недієздатними, затвердження мирових суддів тощо). У зв'язку із цим, 5 квітня 1918 р. було внесено зміни до Закону «Про утворення Генерального Суду», відповідно до яких Генеральному Суду було надано всі функції, належні до цього Урядовому Сенату, а також тимчасово – функції Головного Військового Суду. Основними напрямками діяльності Генерального Суду були: установчі, організаційні, нормотворчі та ін.

В Українській Державі, відповідно до «Законів про тимчасовий державний устрій України» від 29 квітня 1918 р., вищою судовою владою визначався Генеральний Суд Української Держави, якому було надано судові та адміністративні функції. Установчі повноваження щодо створення вищого органу судової влади мав Гетьман. Відповідно до Закону «Про зміну арт.1-го закону від 2 грудня 1917 року про Генеральний Суд» від 2 червня 1918 р., основними функціями вищого судового органу були всі функції, належні Урядовому Сенату та касаційні функції Головного Військового Суду. Правовий статус вищого органу судової влади був детально визначений в Законі «Про утворення Державного Сенату» від 8 липня 1918 р. Відповідно до цього Закону, основними функціями Державного Сенату, який було створено натомість Генерального Суду, визначалися судові та адміністративні. Державному Сенату були надані права і обов'язки Урядового Сенату та деякі інші повноваження у військовій сфері. Діяльність Державного Сенату переважно мала установчий та організаційний характер, але в цілому Державний Сенат здійснював судові та адміністративні функції.

Після створення УНР періоду Директорії вищу судову владу здійснював Державний Сенат. 2 січня 1919 р. Директорією був затверджений ухвалений Радою Народних Міністрів Закон «Про скасування закону бувшого гетьманського уряду від 8 липня 1918 р. відносно «утворення Державного Сенату» про відновлення діяльності Генерального Суду, під назвою «Надвищий Суд УНР»...» Цим Законом до компетенції вищого судового органу суттєвих змін, порівняно з періодом Української Центральної Ради, внесено не було, хоча механізми держав УНР періоду Директорії та УНР періоду Української Центральної Ради суттєво відрізнялися. В цілому Надвищий Суд УНР мав судові та адміністративні повноваження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. До формування Федеративної Російської Республіки... Закон Української Народної Республіки від 25 лист. 1917 р. *Вісник Генерального Секретаріату України*. 1917. 1 грудня. № 3. С. 1.
2. Судові законопроекти [Обговорення на засіданні Малої Ради 25 листопада 1917 р.]. *Нова Рада*. 1917. 28 лист. № 196. С. 2.
3. Про творення суду іменем УНР. Постанова Української Центральної Ради від 10 лист. 1917 р. *ЦДАВО України* (Центр. держ. архів вищ. органів влади та упр. України). Ф. 1115. Оп. 1. Спр. 1. Пл.1. К. 36.
4. Председателям і Прокурорам Судових Установ. Документ Генерального Секретаря Судових Справ від 20 лист. 1917 р. *Вісник Генерального Секретаріату України*. 1917. 23 лист. № 2. С. 2.
5. Про утворення Генерального Суду. Закон Української Народної Республіки від 2 груд. 1917 р. *Нова Рада*. 1917. 5 груд. № 201. С. 2-3.
6. Про заведення апеляційних судів. Закон Української Народної Республіки від 17 груд. 1917 р. *Вісник Генерального Секретаріату України*. 1917. 23 груд. № 7. С. 1.
7. Про умови обсаджування і порядок обрання суддів Генерального і Апеляційних Судів. Закон Української Народної Республіки від 23 груд. 1917 р. *Вісник Генерального Секретаріату України*. 1917. 5 січня. № 1. С. 2.
8. Вибір Суддів Генерального Суду [2 січня 1918 р.]. *Вісник Генерального Секретаріату України*. 1918. 11 січня. № 2. С. 1.
9. Про обібрання суддів до Генерального Суду УНР. Постанова Української Центральної Ради від 2 квіт. 1918 р. *Вісник Ради Народних Міністрів Української Республіки*. 1918. 20 квіт. № 22. С. 1.
10. Центральна Рада на зміну ст. 1 закону 2 грудня 1917 р. про утворення Генерального Суду ухвалила ... Закон Української Народної Республіки від 5 квіт. 1918 р. *ЦДАВО України*. Ф. 1064. Оп. 1. Спр. 4. Арк. 107 зв.
11. Генеральний Суд. Протоколи засідання від 29 трав. 1918 р. *ЦДАВО України*. Ф. 2207. Оп. 1. Спр. 84. Арк. 8.
12. Вибір Суддів Київського Апеляційного Суду [2 січня 1918 р.]. *Вісник Генерального Секретаріату України*. 1918. 11 січня. № 2. С. 1.
13. Про штати апеляційного суду. Постанова Української Центральної Ради від 24 березня 1918 р. *Вісник Ради Народних Міністрів Української Республіки*. 1918. 5 квіт. № 15. С. 1-2.
14. Про Військові Суди. Міністерство Військових Справ. По Головному Управлінню Військових Судових Справ. Наказ від 23 квіт. 1918 р. № 103. *Державний вісник*. 1918. 13 черв. № 14. С. 2.
15. І. О. Кістяківський призначається Генеральним Суддею... Наказ Гетьмана України від 16 трав. 1918 р. № 11. *Державний вісник*. 1918. 22 трав. № 4. С. 1.
16. Закони про тимчасовий Державний устрій України. Закон Української Держави від 29 квіт. 1918 р. *Державний вісник*. 1918. 16 трав. № 1. С. 1-2.
17. Про титул, іменем якого твориться суд на Україні. Закон Української Держави від 13 трав. 1918 р. *Державний вісник*. 1918. 5 червня. № 10. С. 1.
18. Про зміну арт. 1-го закону від 2-го грудня 1917 року про Генеральний Суд. Закон Української Держави від 2 черв. 1918 р. *Державний вісник*. 1918. 9 черв. № 12. С. 2.
19. Про утворення Державного Сенату. Закон Української Держави від 8 лип. 1918 р. *Державний вісник*. 1918. 20 лип. № 25. С. 1-2.
20. Дзейко Ж. О. Правовий статус вищих органів державної влади Української Народної Республіки (1917-1920 р.р.): дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01 / Київський ун-т імені Тараса Шевченка. Київ. 1996. 220 с.
21. Порядкуючий Суддя Генерального Суду. Лист П. Міністру Юстиції. 16 липня 1918 р. № 627. *ЦДАВО України*. Ф. 2207. Оп. 1. Спр. 130. Арк. 2.
22. Народне Міністерство Судових Справ. Лист Старшого Прокурора Генерального Суду Міністру Юстиції від 20 лип. 1918 р. № 81. *ЦДАВО України*. Ф. 2207. Оп. 1. Спр. 130. Арк. 4.
23. Журнали засідань Адміністраційного Генерального Суду Державного Сенату [протоколи] від 11, 16, 25 лист. 1918 р. *ЦДАВО України*. Ф. 2207. Оп. 1. Спр. 130. Арк. 100-116 зв.
24. Про судові Палати й Апеляційні Суди. Закон Української Держави від 8 лип. 1918 р. *Державний вісник*. 1918. 20 лип. № 25. С. 2.

25. Про організацію військово-судових інституцій та їх компетенцію. Закон Української Держави від 21 черв. 1918 р. *Державний вісник*. 1918. 5 липня. № 20. С. 1.
26. Суд на території УНР провадиться іменем УНР. Ухвала Директорії УНР від 1 груд. 1918 р. *Вісник Української Народної Республіки*. 1918. 21 груд. Ч. 3. С. 1.
27. Про скасування закону бувшого гетьманського уряду від 8 липня 1918 року відносно «утворення Державного Сенату, про відновлення діяльності Генерального Суду під назвою «Надвищий Суд УНР»... Закон Української Народної Республіки від 2 січня 1919 р. *Вісник Державних Законів для всіх земель УНР*. 1919. 23 січня. Вип. 3. Ч. 45. С. 17-18.
28. Про штати Надвищого Суду УНР. Постанова, ухвалена Радою Народних Міністрів і затв. Директорією Української Народної Республіки 9 січня 1919 р. *Вісник Державних Законів для всіх земель УНР*. 1919. 28 січня. Вип. 4. Ч. 61. С. 29-30.
29. Про скасування закону бувшого гетьманського уряду від 8 липня 1918 р. «Про Судові Палати й Апеляційні Суди»... Закон Української Народної Республіки від 24 січня 1919 р. *Вісник Державних Законів для всіх земель УНР*. 1919. 13 лютого. Вип. 7. Ч. 100. С. 55.
30. Про надзвичайні військові суди. Закон Української Народної Республіки від 26 січня 1919 р. *Вісник Державних Законів для всіх земель УНР*. 1919. 18 лютого. Вип. 8. Ч. 102. С. 58-60.
31. Про деякі зміни і доповнення закону 21 червня 1918 року про організацію військових судових інституцій та їх компетенцію і закону 30 травня 1918 р. про підсудність військовим судам, та про скасування законів 8 листопада 1918 року і 6 жовтня 1919 року. Закон Української Народної Республіки від 21 квіт. 1920 р. *ЦДАВО України*. Ф. 1065. Оп. 2. Спр. 78. Арк. 1-1 зв.
32. Про відновлення діяльності Головної Військової Судової Управи і про встановлення її штату. Закон Української Народної Республіки від 7 черв. 1920 р. *ЦДАВО України*. Ф. 1065. Оп. 2. Спр. 103. Арк. 1-3.

Дата першого надходження рукопису до видання: 25.02.2026

Дата прийняття до друку рукопису після рецензування: 23.04.2026

Дата публікації: 10.05.2026

© Дзейко Ж.О., 2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0